

Protipravno in predpisom nasprotujoče delo

Splošno je znano, da je obrt v zadnjih letih resno napredovala in tako hkrati prispevala k razvoju gospodarstva in založenosti tržišča. Perspektivni plan določa, da se bodo obrtna proizvodnja in usluge povečale do l. 1961 za več kakor 40 odstotkov v primerjavi z l. 1956, tako pa je tudi družbena skupnost najbolj jasno povedala svoje stališče do bodočnosti vsega tega gospodarskega področja.

Pri svojem razvoju, ki ga tudi družbena skupnost podpira, zadeva obrt na nekatere težave, na katere je potrebno posebej opozoriti. Gre za primere protipravnega poslovanja in ploh kršenja in izogibanja predpisom in obveznostim do skupnosti, da bi taki ljudje, ki se s tem ukvarjajo, spekulantsko prišli do večjih zaslužkov. Tu navajamo o tem nekaj primerov iz nekega poročila zveznega tržnega inšpektorata.

Protipravno delo

Inšpekcija je samo v l. 1956 odkrila v državi približno 4.300 primerov opravljanja obrtne dejavnosti brez dovoljenja, bilo pa jih je gotovo še mnogo več. V Srbiji opravljajo v okrajih Zaječar, Titovo Užice, Kraljevo in v nekaterih drugih tudi do polovice obrtnih del protipravno, v nekaterih okrajih Bosne in Hercegovine (Tuzla, Brčko, Zvornik) pa cenijo, da je tudi po več stotin takih obrtnikov.

S takimi posli se zlasti ukvarjajo kmetovalci (kot s postranskim poklicem), brezposelni obrtni delavci, zaposleni delavci v prostem času, bivši obrtni vajenci, najbolj pa tudi obrtniki, ki so odjavili obrat, da bi se tako izognili obveznostim in protipravno nadaljujejo delo (ta zadnji primer je zlasti na vasi pogost).

Skupnost ima od tega večkratno škodo. Po podatkih okrajne obrtne zbornice v v Kraljevu znašajo samo na področju tega okraja neplačane obveznosti obrtnikov, ki protipravno delajo, v zadnjih petih letih približno sto milijonov din. Stvar pa ni samo v tem. Obrt s takim delom nazaduje, kakovost trpi, ne vzgajamo naraščanja in tako postaja bodočnost nekaterih obrtnih strok vprašanje.

Po uredbi o obrtnih obratih in podjetjih se šteje za protipravno tudi zasebno delo v prostem času tistih delavcev, ki so zaposleni v gospodarskih organizacijah. Ker so potrebe po nekaterih vrstah obrtnih uslug zelo velike, posebno pa v gradbeni obrti, predlagajo, da bi takim osebam pod določenimi pogoji dovolili honorarno delo, posebno za hišne svete, stanovanjske skupnosti, uslužnostne obrate za usluge gospodinjstvom in podobno.

Špekulacije in izogibanje predpisom

Bilo je veliko primerov, da so zasebni delodajalci zaposlovali več delavcev, kakor dovoljujejo predpisi. Neki zidar iz Mladencev je opravljal dela na 36 gradbiščih v Beogradu, imel pa je samo tri prijavljene delavce, zidar Djuro Marhard iz Vajske je imel trideset delavcev, a Josip Frlić iz Vinkovcev 28 delavcev. To pogosto prikrivajo tako, da se zasebni delodajalec spozna usno z investitorjem in investitor navaja te delavce kot svoje, a včasih je

neko število delavcev zaposleno tako, da delajo za delodajalca na svojem domu.

Posebna oblika spekulantskega poslovanja je, če se obrtnik ukvarja s trgovino, do katere nima oravice, in s preprodajo. Neki elektroinštalater iz Niša je kupil od trgovinskega podjetja 250 m kabla in ga prodal z zaslužkom 150 tisoč din; neki elektromehaničar v Trsteniku je kupoval trifazne električne števce in jih prodal po 50 tisoč din; obrtno podjetje »Galeb« iz Zagreba je kupovalo in prodajalo bižuterijo; mehaniki prodajajo razne dele, stroje, radijske aparate, celo avtomobile, posebno v velikih mestih itd.

Fotografsko obrt pogosto opravljajo v obliki amaterstva, da bi se izognili obveznostim, nekateri fotografi obrtniki pa se jim izogibajo zopet tako, da zaščitijo svoje fotografije kot umetniške pri Zavodu za varstvo avtorskih pravic.

Nekatere rešitve

Vsi ti in drugi podobni prekrški, izogibanje predpisom in izoginitev obveznostim do skupnosti se praviloma dogajajo v zasebnem sektorju in njihov smoter je skoraj brez izjeme: na lahko priti do denarja ali izogniti se plačanju obveznih zneskov skup-

nosti. Tako delo pa povzroča resno škodo tudi sami obrti, njenemu sistematičnemu in organiziranemu razvoju, kakovosti in ugledu del, vzgoji naraščanja, poslovnim navadam in poslovnim morali.

Mnoga izmed teh vprašanj bodo vsekar rešena v zakonskih predpisih o obrtništvu, ki jih proučujejo in pripravljajo, pa tudi pred tem. Mogoče je med drugim vskladiti določene predpise uredb in odlokov, ki se medseboj nekoliko razhajajo, lahko pa bi storili tudi to, da bi bilo posredovanje pristojnih organov bolj uspešno. Tako niso na primer sedanje za prekrške predpisane denarne kazni dovolj učinkovite, ker jih več let nismo spremenili, medtem ko so se cene obrtnih uslug zelo povečale. Inšpekcijskim organom bi lahko prav tako dali večje pravne možnosti za neposredno intervencijo (>mandatne kazni) itd.

Za odpravo teh škodljivih pojavov v obrti morajo biti vsekakor najbolj zainteresirane obrtne zbornice, ker gre za varovanje pogojev za zdrav razvoj in napredek same obrti. Zato po pravici pričakujemo, da bodo kot družbeno gospodarske organizacije prispevale k zatiranju takega >poslovanja«.

J.

KOMUNA V STEVILKAH

Radijski naročniki in kinematografi

Pred vojno smo imeli v Jugoslaviji štiri radijske postaje s skupno močjo 45 kilovatov, sedaj pa jih je 18 z 22-krat večjo močjo (približno tisoč kilovatov). Radijskih naročnikov je bilo l. 1939 155 tisoč, l. 1956 pa 711 tisoč. Na en aparat je pred vojno odpadlo 100 prebivalcev, l. 1957 pa 29 (če upoštevamo tudi kmečka gospodinjstva, odpade približno nekaj več kakor en aparat na vsakih pet gospodinjstev). Samo lani je naša radijska industrija izdelala za približno 50 tisoč aparatov več, kakor smo pred vojno imeli skupno vseh radijskih naročnikov.

Radijski naročniki pa so še vedno razvrščeni neenakomerno. V začetku lanskega leta je bila približno četrтина naročnikov v petih največjih mestih, kjer je odpadel po en aparat na vsako drugo gospodinjstvo. A tudi med temi petimi mesti so bile znatne razlike: v Beogradu je odpadel en aparat (en naročnik) na 6.2 prebivalca, v Zagrebu na 6.1, v Ljubljani na 5, v Sarajevu na 7.3 in v Skoplju na 10 prebivalcev.

Zadnja leta prodira radio čedalje bolj tudi na vas.

Podoben pokazatelj standarda je tudi kinematograf. Število kinematografov in sedežev je štirikrat večje v primerjavi z l. 1939, število obiskovalcev pa petkrat večje. Od omenjenih petih mest je imel Beograd konec l. 1956 35 kinematografov (14.000 prebivalcev na en kinematograf), Zagreb 28 (14.500 prebivalcev na en kinematograf), Ljubljana 18 (8000 prebivalcev na en kinematograf), Sarajevo 14 (10.000 prebivalcev na en kinematograf) in Skopje 13 (11.500 prebivalcev na en kinematograf).

Zanimivo je, da je pri kinematografih položaj popolnoma drugačen kakor pri radijskih naročnikih: velika mesta imajo v primerjavi s številom prebivalcev manj kinematografov kakor ostali kraji. V Jugoslaviji je l. 1956 odpadel povprečno en kinematograf na 13 tisoč prebivalcev, pri čemer je vračunana tudi vas, torej na manj prebivalcev kakor v Beogradu in Zagrebu. V mestih in industrijskih krajih pa so potrebe po kinematografih vendarle večje in govori vse to o nujnosti, da se pri nadaljnji graditvi mest posveti temu vprašanju več pozornosti.